

Ніна Шевченко

Данута БІЛАВИЧ

СИМВОЛ МОЛОДОСТІ, КРАСИ І НАТХНЕННЯ

Портрет співачки в контексті епохи

Нещодавно виповнилось 85 літ від дня народження Ніни Шевченко – відомої української співачки, заслуженої артистки УРСР, солістки Львівського театру опери та балету. Цей ювілей пройшов непоміченим у львівських музичних колах, незважаючи на те, що Ніна Шевченко була провідною артисткою театру і присвятила йому майже двадцять років свого життя. Її кар'єра нагадує спалах яскравої комети, що осяяла мистецький небосхил Львова в 40-50-х рр.

Народилася Ніна Шевченко 1 січня 1917 р. у селі Оріхові Запорізької області. Змалку любила співати, грати на бандурі. У 1939 р. переїхала до Львова і назавжди пов'язала свою долю з цим містом. Тут була зарахована хористкою до трупи Оперного театру. Під час німецької окупації всту-

пила до Державної музичної школи з українською мовою навчання, брала участь у багатьох концертах. Про один із її виступів, що відбувся 22 вересня 1942 року, Роман Савицький писав так: "Ніна Шевченко – це молода співачка, яка вже тепер знаменито держить себе на естраді, всеціло панує над нервами і ні на мент не забуває про те, щоб виконувані твори були відтворені на концерті так само докладно і прозоро, як точно і старанно були передумані і приготовані. Підкреслити треба природність, ясність фразування і дуже добру дикцію".

Молода, вродлива, талановита Ніна Шевченко відразу стала помітною постаттю в музичному житті Львова. Її дебют як солістки відбувся 13 лютого 1944 р. в опері Ш. Гуно "Фауст", де вона виконала роль Маргарити. У цій виставі виступили такі талановиті співаки, як Василь Тисяк (Фауст), Зенон Дольницький (Мефістофель), Іра Маланюк (Марта), Лев Рейнарович (Валентин). У рецензіях на виставу дуже високо оцінювали вокальні дані (лірико-колоратурне сопрано) та сценічність дебютантки: "Ніна Шевченко (Маргарета) – це промінний дорібок театру. Перлинний голос при природних рухах дає велику спроможність вияву. Зокрема у бравурному, повному сонячної кокетерії, виконанні арії з дзеркальцем у П дії"[1]. Наступною роботою була роль Панни з трояндою в опері М. Лисенка "Ноктюрн". Відтоді почався стрімкий сценічний злет співачки та її дивовижна популярність.

Ніна Шевченко була надзвичайно артистичною; притаманний їй особливий шарм приваблював слухачів на її виступи. За спогадами сучасників, молодь ходила в Оперний театр, щоб "подивитися" на Ніну Шевченко, а режисер Роман Віктюк порівнює її голос з голосом Марії Каллас: "Віолетта у виконанні обох співачок була феноменальною за своїм прочитанням. А такої небесної краси голосами могло обдарувати їх тільки небо" [2].

Незважаючи на це, сценічна доля співачки була дуже непростюю. Опинившись у вихорі суспільно-політичних колізій 40-50-х рр., вона повною мірою зазнала на собі їх руйнівного впливу. Донька артистки Людмила Шевченко (акторка, режисер, художній керівник театру-студії "Реверанс" у Ризі, заслужена артистка Латвії) згадує: "Мама мала завжди якісь проблеми з керівниками. Німці забрали її в перші дні свого "побуту" і тримали її на допитах за батька, який був партійним керівником високого рангу. Потім "наші" не давали спокою. Хтось із "доброзичливців" доніс, що мама зберігає групову фотографію артистів, серед яких були ті, що емігрували, а найголовніше – німецький диригент Фріц Вайдліх, музичний керівник вистав для німців. Тримали маму в тій самій камері, що й німці. Треба ж такому... Але оскільки вона не мала жодного відношення до політики – облишили цю справу"[3].

Після війни Львівський театр опери та балету працював у жорстких рамках, зумовлених радянською ідеологією. Репертуар суворо регламентували. До постановок на сцені допускали тільки ті вистави, під які можна було підвести політичне підґрунтя, іноді зовсім абсурдне. Музичні критики намагалися всіляко "виправдати" оперні постановки зарубіжної класики. Ось красномовні цитати з

рецензій на оперні вистави 50-х рр., у яких брала участь Ніна Шевченко: “Дія відбувається у XVI столітті. Ворожнеча між цими сім’ями мала глибоке соціальне коріння і може бути пояснена суперечностями, властивими тодішньому буржуазному суспільству, що народжувалося... Загибель героїв – це виклик всьому феодально-аристократичному суспільству з його викривленим світоглядом, що гнобить особистість людини” (про оперу Ш. Гуно “Ромео і Джульєтта”); “Ця музика пов’язана з ідеями і почуттями, якими жили передові люди в Західній Європі. Як далеко відійшли від кращих традицій своїх класиків сучасні творці розтлінного мистецтва капіталістичної Європи і Америки: без перебільшення можна сказати, що все краще, створене поколіннями західноєвропейських митців, знайшло свою батьківщину у нас... Звичайно, солдати, контрабандисти, іспанські цигани не є представниками передових суспільних сил, що борються, але вони своєрідно протестують проти буржуазного гніту” (про оперу Ж. Бізе “Кармен”) [4].

Репертуар театру заповнили твори, що не мали нічого спільного з мистецтвом, зате відповідали партійним вимогам того часу. Ось, наприклад, сюжет чергового кон’юнктурного “шедевр” – опери Б. Трошина та В. Енке “Багата наречена”: “З величезним ентузіазмом працюють трудівники соціалістичних полів – колгоспники, виконуючи своє слово, дане товаришеві Сталіну. Дбайливо вирощений ними багатий урожай сповнює їх серця гордістю за свою працю, за свій колгосп... Ланкова Марина Лукаш закохана в Павла Згара. Він теж кохає її. Згара – стахановець, старший тракторист МТС, хороша людина і товариш. Одночасно закохується в Марину і рахівник колгоспу Ковинько. Але його серце полонить не стільки сама Марина, як кількість зароблених нею трудоднів і її слава... Все це відбувається в гарячий час, коли всі сили і думки колгоспників і працівників МТС зосереджені на збиранні врожаю”. Переважно такі опери-одноденки не затримувались у репертуарі, тихо й непомітно зникали з афіш. Ситуація ще більше ускладнилась після прийняття в лютому 1948 р. сумнозвісної постанови ЦК ВКП(б) про оперу “Велика дружба” В. Мураделі, в якій цей твір піддано нищівній, несправедливій критиці. Львівський театр опери та балету здійснив прем’єру цієї опери ще наприкінці 1947 р. (Ніна Шевченко виконувала роль Мейрани), і тому виставу довелось спішно зняти з репертуару.

І все ж Ніна Шевченко навіть за цих обставин зуміла зберегти свій стиль, своє обличчя. Завдяки неперерічному обдаруванню та вродженій артистичності вона вміла піднести, висвітлити навіть непомітну роль. Образи, створені співачкою, зачаровують безпосередністю, теплотою і щирістю. Це – Віолетта (“Травіата” Дж. Верді), Татьяна (“Євгеній Онегін” П. Чай-

ковського), Маргарита (“Фауст” Ш. Гуно), Джильда (“Ріголетто” Дж. Верді), Мікаела (“Кармен” Ж. Бізе), Розіна (“Севільський цирульник” Дж. Россіні), Антоніда (“Іван Сусанін” М. Глінки), Джульєтта (“Ромео і Джульєтта” Ш. Гуно), Оскар (“Бал-маскарад” Дж. Верді), Марфа (“Царева наречена” М. Римського-Корсакова), Мімі (“Богема” Дж. Пуччіні) та ін. Бере вона участь і в постановках радянських опер, серед них – “Любов Ярова” В. Енке, “В степах України” О. Сандлера, “Таня” Г. Крейтнера, “Молода гвардія” Ю. Мейтуса, “Назустріч сонцю” А. Кос-Анатольського, у вже згадуваній “Багатій нареченій” Б. Трошина та В. Енке.

Неповторність голосу співачки, характерність і глибину створених нею образів неможливо було не помітити.

Ніна Шевченко - Джульєтта, Капулетті - Павло Дума, Отець Лоран - Михайло Попіль, “Ромео і Джульєтта” Ш. Гуно, 1953 р.

Ніна Шевченко - Віолетта, "Травіата" Д. Верді, 1954 р.

У 1953 р. Ніні Шевченко присвоєно звання заслуженої артистки УРСР.

Безперечно, не всі нові опери радянських композиторів, що йшли на сцені Львівського театру опери і балету, були кон'юнктурними та бездарними, все залежало від міри таланту їхніх авторів. У цьому контексті привертає увага опера молодого тоді композитора Володимира Кирейка "Лісова пісня" за однойменною драмою Лесі Українки. Це було справжнє досягнення і композитора, й колективу театру. Прапрем'єра відбулась у Львові 27 травня 1958 р. Ніна Шевченко виконувала партію Мавки – центральну в опері. Її партнерами у виставі були Т. Ткаченко, П. Криницька, О. Врабель, В. Кобржицький. У рецензії на виставу В. Стефанович писав: "Прекрасно виконує партію Мавки Н. Шевченко. Чистий голос гарного м'якого тембру в поєднанні з музичністю, правдивістю і щирістю виконання дали змогу співачці відтворити поетичний образ Мавки в усій його складності і багатогранності. Н. Шевченко знаходить різноманітні засоби вираження і багатство інтонацій для передачі трагедії лісової русалки, яка, слухаючи натхненну музику Лукаша, знайшла душу". У цьому ж році постановка опери отримала диплом I ступеня на республіканському фестивалі "Перша українська театральна весна".

У 1957 і 1959 рр. Ніна Шевченко наспівала на грамплатівки дві лемківські народні пісні ("Шуміла дзедзіна", "Люляй же мі, люляй") в обробці Миколи Колесси. Вони та ще дві лемківські пісні "Зозуленька кукат" та "Ой, на горі" (також в обробці М. Колесси) збереглися в державному архіві звукозапису Росії в Москві і завдяки сприянню режисера Віри Федорченко передані до Музич-

но-меморіального музею С. Крушельницької у Львові. На жаль, поки що це єдині записи голосу співачки, які вдалося відшукати. Викликає подив, що, незважаючи на велику популярність Ніни Шевченко, записів її голосу немає в музичних архівах Києва і Львова.

Починаючи з 60-х рр., ім'я співачки поступово зникає з театральних афіш. Емоційність, відвертість і безпосередність, притаманні їй, робили артистку беззахисною перед інтригами, зумовленими конкуренцією в театрі. За спогадами Людмили Шевченко, "вона була такою гарною, талановитою, смішною і сумною, батяркуватою і трагічною, сварливою і мовчазною, ніжною і вразливою... Словом: різною, різною... Вона чудово грала на бандурі, прекрасно малювала, ніколи ні перед ким не лукавила, завжди говорила те, що думала... Моя бідна, талановита, дуже талановита мама... Її творче життя було таким коротким, а особисте – таким невдалим"[5]. Єдине, чого не вміла Ніна Шевченко, так це пристосовуватись. Ще деякий час вона працювала вокальним педагогом-репетитором, асистентом режисера, пізніше – режисером у Львівському театрі опери і балету. З 1965 р. була художнім керівником Львівського обласного палацу піонерів та Театру-студії при обласному Будинку вчителя.

Померла артистка 29 липня 1985 року, похована на Личаківському цвинтарі. У пам'яті слухачів-меломанів старшого покоління вона залишилась символом молодості, краси і натхнення. Такою бачимо її на чудовому портреті (олія, автор невідомий), який разом з архівом своєї матері передала до фондів Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької Людмила Шевченко. Багато цінних матеріалів, пов'язаних із постаттю Ніни Шевченко, подарувала музеєві також музикознавець Оксана Паламарчук.

Архів співачки, до якого входять оригінальні фотографії, афіші, програми та газетні публікації 40-50-х рр., є цінним джерелом інформації не лише про долю цієї талановитої артистки, а й про епоху, в якій судилось жити і творити Ніні Шевченко.

1. З матеріалів особистого архіву Ніни Шевченко, який зберігається у фондах Музично-меморіального музею С. Крушельницької у Львові.

2. Паламарчук О. Голос небесної краси. // Театральна бесіда. – Львів, 1997. – № 2. – С. 33.

3. Там само. – С. 32.

4. Тут і далі цитуємо газетні публікації 40-50-х рр. з архіву Ніни Шевченко, які зберігаються в Музично-меморіальному музеї С. Крушельницької. На жаль, вирізані з газет тексти не датовані.

5. Паламарчук О. Голос небесної краси // Театральна бесіда. – Львів, 1997. – № 2. – С. 33.